

Was het ook een echt geslaagde poging? Ik denk dat we de conclusie van de uitgever van Grotius' werk kunnen onderschrijven: 'Although most readers will agree with the present consensus of scholars that the work is a failure, because it does not prove what it purports to prove, they will still admire the book: it takes a scholar of Grotius' stature to fail at such a high level' (2).

De Latijnse tekst die nu voor ons ligt, is die van de tweede editie, Leiden 1617 (in feite 1618). Het kritische apparaat geeft de afwijkingen daarvan met de eerste editie, Leiden, 1617, en met de uitgave in de *Omnia opera theologica* (Amsterdam, 1679). De tekst is ingedeeld in korte, genummerde alinea's, wat het lezen aanzienlijk vergemakkelijkt. Spelling en interpunctie zijn gemoderniseerd conform de nu doorgaans gevolgde regels. Onderaan de pagina's zijn ook de korte verwijzingen naar de vindplaatsen van citaten, al of niet expliciet, en die naar besproken passages in Socinus' boek opgenomen. Voorde Engelse vertaling is die van Frank Hugh Foster van 1879 als uitgangspunt genomen. Er is bewust gekozen voor het gebruik van een aantal nu archaische Engelse woorden, die beter aansluiten bij Grotius' juristen-Latijn. Anders dan in de tekst, worden de Griekse citaten in de vertaling in ons alfabet geschreven. De vertaling volgt de Latijnse tekst zo getrouw mogelijk qua indeling en interpunctie. In het uitgebreide commentaar worden allerlei zaken aan de orde gesteld die de tekst kunnen verduidelijken. Daar worden ook de besproken passages uit het werk van Socinus en anderen gegeven, zij het zonder vertaling, evenals citaten van auteurs die later commentaar leverden op de *Defensio* en verhelderende teksten uit ander werk van Grotius.

Alle lof voor degenen die deze uitgave hebben gerealiseerd. Van de inleiding is veel werk gemaakt en die staat zo vol nuttige informatie, dat men door de bomen het zicht op het bos wel eens dreigt te verliezen. De Latijnse tekst is met veel zorg samengesteld, evenals de prettig leesbare Engelse vertaling. Kritisch apparaat, voetnoten en commentaar geven de juiste informatie, al is het wel eens lastig dat er gewerkt wordt met veel afkortingen die men alleen kan thuisbrengen na een zoektocht in verschillende lijsten en indices. Ook dient gezegd te worden, dat het boek bijzonder fraai is uitgevoerd. Kortom, een modeeditie, die verlangend doet uitzien naar het beloofde tweede deel van de nieuwe reeks van Grotius' *Opera theologica*, de *Ordinum pietas* van 1613, dat we over enkele jaren tegemoet mogen zien. Over een mogelijk vervolg van de reeks is nog geen beslissing genomen, maar het is wel te wensen dat ook de andere theologische werken van het Delfts Orakel in de toekomst op eenzelfde verzorgde wijze uitgegeven gaan worden.

C. S. M. Rademaker ss. cc.

A. M. J. A. Berkvens, *Plakkatenlijst Overkwartier 1665-1794, I, Spaans Gelre. Instellingen, territorium, wetgeving (1580-) 1665-1702* (Dissertatie Nijmegen 1990, Rechtshistorische reeks van het Gerard Noodt instituut, XIX, Werken van de Stichting tot uitgaaf der bronnen van het oud-vaderlandse recht; Nijmegen: Gerard Noodt instituut, 1990, xxxviii + 527 blz., ISBN 90 71478 114).

Ondanks het bestaan van contemporaine plakkaatboeken is onze kennis van de wetgeving uit het precodificatie-tijdperk nog maar incompleet. Met name de Vereniging/Stichting OVR heeft zich grote verdiensten verworven door de systematische, wetenschappelijke editie van moeilijk of niet toegankelijke wetgevingsteksten. Soms dwingt de omvang van het materiaal tot regestvorm (zoals in het geval van Groningen, Drenthe, Overijssel en Gelderland). Berkvens heeft een Spaans gebied uitgekozen dat pas in de negentiende eeuw definitief bij Nederland kwam. Deze uitgave heeft nog meer bijzonderheden. Ten eerste zijn de regesten over het

algemeen tamelijk uitvoerig, in vergelijking met de zojuist genoemde provinciale lijsten. Ten tweede heeft de auteur er een uitvoerige studie als inleiding aan toe gevoegd, waarop hij te Nijmegen in de rechten promoveerde (1-176).

De vele ambten en heerlijkheden die Spaans Gelre langs de Maas gingen vormen, vielen onder de uitvoerende en rechterlijke macht van Staten en stadhouder en van het zogenaamde hof van Gelre, sinds 1580 — eerst tijdelijk uit het opstandige Arnhem overgebracht, maar op den duur permanent verblijvend te Roermond. Berkvens bespreekt de hele periode 1580 tot 1794, hetgeen deels de algebraïsch aandoende formule op het titelblad verklaart. Hij behandelt systematisch en kritisch, maar overzichtelijk, de groei der instellingen sinds het tractaat van Venlo (1543). Ook worden omvang en betekenis van het territorium geschetst. *Pièce de résistance* is natuurlijk het hoofdstuk over de wetgeving (127-176): de totstandkoming ervan op centraal en gewestelijk niveau, de typen ervan en de wijze van afkondiging, benevens de inhoud. Veel wetgeving betrof, zoals te verwachten is, militaire en economische zaken. Dankzij het zakenregister ziet men al snel dat ook drukpers, bedelarij, douane enz. de aandacht kregen. In dit eerste deel zijn de in aanmerking komende plakkatenvan 1665 tot 1702 opgenomen. De begindatum wordt ingegeven door de overlevering van het bronnen- en archiefmateriaal. In 1665 gingen bij een brand te Roermond het archief en de plakkatregisters van het Hof verloren (vii). De auteur geeft echter niet aan waarom dit een beginpunt bij 1665 rechtvaardigt: in de regestenlijst immers vindt men af en toe verwijzingen naar oudere plakkatenvan (bijvoorbeeld 214 en 392). Maar ook elders zijn, zoals de auteur zelf aangeeft, plakkatenvverzamelingen aangelegd die mogelijk — maar in hoeverre? — reconstructie van de wetgeving uit de jaren 1580 tot 1665 mogelijk maken (met name te Venlo en te Brussel, 199-200).

De plakkatenvan in de lijst zijn door Berkvens voorzien van vrij wat gegevens omtrent diplomatische aspecten, formele kenmerken, beoogd geldingsgebied en de trajecten van de afkondigingsprocedure (203). Eén van die gegevens is de taal waarin het plakkaat is uitgegeven. De auteur verzuimt in te gaan op de betekenis van de toepassing van het Nederlands en/of Frans voor de onderdanen. Overigens is dit een gewichtige bijdrage aan de wets- en rechtsgeschiedenis van de Maaslanden, waarvan men het tweede deel een spoedige verschijning toewenst.

A. H. Huussen jr.

T. J. Broos, *Tussen zwart en ultramarijn. De levens van schilders beschreven door Jacob Campo Weyerman (1677-1747)* (Atlantis 1 ; Amsterdam-Atlanta, GA-Rodopi, 1990, xi + 384 blz. + 8 blz. foto's, f100,-, ISBN 90 5183 202 8).

Bijna vijftien jaar geleden begonnen de *Mededelingen van de stichting Jacob Campo Weyerman* te verschijnen en sindsdien zijn er veel nieuwe gegevens over deze schilder en schrijver bekend geworden. Ook is er aandacht besteed aan zijn uitgebreide letterkundige werk onder meer door nieuwe edities daarvan uit te brengen. Deze dissertatie van de neerlandicus Broos tracht een samenvattend overzicht te geven van Weyermans veelbewogen leven en bovendien zijn *De levens-beschrijvingen der Nederlandsche konst-schilders en konst-schilderessen* waarvan drie delen in 1729 en een laatste postuum in 1769 werden gedrukt nader te onderzoeken. Geen gemakkelijke taak, want Weyerman heeft er alles aan gedaan om zijn activiteiten, die eindigden met het tot zijn dood gedurende acht jaar uitzitten van een gevangenisstraf wegens chantage, in autobiografische verslagen mooier voor te stellen dan de werkelijkheid was. Na zijn opleiding als schilder bracht hij enige tijd in Engeland door, waar hij goed Engels leerde wat later